

Novinky na knižním trhu

Rubrika anotací, informace o tom, co nového kdo chystá nebo co nového již vyšlo. Nezapomeňte informovat i prostřednictvím Pedagogické orientace!

Blížkovský, B.: Systémová pedagogika

Zkušení praktici i vědci, znající tuto knihu, ji pokládají za prvý zdařilý, originální i dosud nejdůkladnější analyticky syntetický výklad podstaty, tvorby a optimalizace výchovně vzdělávací soustavy v čsl. pedagogice. Dílo je výsledkem dlouhodobého tvůrčího úsilí předního odborníka, profesora pedagogiky, působícího opět na Masarykově univerzitě v Brně, t.č. předsedy České pedagogické společnosti ČSAV.

V praxi osvědčený text vychází z nejnovějších poznatků naší i světové pedagogiky. Navazuje na tradici českého pedagogického myšlení, odpovídá komplexnějším potřebám dnešní praxe i duchu nové doby. Spojuje unikátní osobitost jedince i národa s univerzální orientací kultury k nejcennějším hodnotám všelidským. Práce rozvíjí Komenského ideu školy - dílny lidskosti celistvým a otevřeným pojetím soudobé výchovy dětí, mládeže i dospělých v duchu kritického realismu T.G.Masaryka, obecné teorie systémů L.V. Bertalanffyho i dalších postmoderních syntéz přelomu 20. a 21. století. Je pedagogickým příspěvkem k obnově humanity, tvořivosti a demokracie naší společnosti.

Prvá verze vznikla koncem 60.tých let, zvítězila v celostátním konkursu vědeckých studií, její vydání SPN v Praze, pod názvem "Hledání výchovně vzdělávací soustavy", bylo však v 70.tých letech zmařeno. Svou práci na univerzitě ztratil i autor. Omezená, ale vytrvalá vědecko pedagogická součinnost s tvůrčí ped. praxí i teorií u nás i v zahraničí nicméně dovolila zcela nové zpracování díla po 17.11.1989.

Pedagogickým krédem i podtitulem knihy je postulát: "Škola plného života - celý život školou". Její těžiště je v otevřeném systémovém pojetí výchovně vzdělávacího procesu, v obecných základech i v konkrétní metodice utváření a vedení osobitě výchovně vzdělávací soustavy určité základní a střední školy. Horizonty výchovy a vzdělávání i sebevýchovy a sebevzdělávání chápe autor široce v dimenzi celodenní, celoživotní i celospolečenské, v plné kultivaci člověka a lidského světa, ve veškerém lidském učení, na všech úrovních pedagogického mikro- a makrořazení, školské správy i samosprávy.

Celistvé a otevřené pojetí výchovy vyžaduje ovšem její hlubší poznání. Kniha přispívá k praktické tvorbě i k teorii výchovně vzdělávací soustavy:

- analýzou i funkční skladbou faktorů, na nichž nejvíce závisí kvalita a úspěšnost /účinnost/ praktické výchovně vzdělávací činnosti
- celistvými obrazy /modely/ výchovně vzdělávacího procesu i jeho tvořivého vedení
- axiomatizací pedagogiky, tj. hlubším poznáváním a funkčním propojováním relativně nesporných poznatků o výchově pro její spolehlivější optimalizaci
- přehledným výkladem komplexního a systémového pojetí výchovy a vzdělávání i postmoderní teorie systémů.

Prvá kapitola nově vymezuje a pořádá základní pedagogické pojmy v ucelenou soustavu nástrojů pedagogického myšlení a jednání. Pedagogickou tvořivost podporuje i syntetickým náčrtem otevřeného modelu výchovně vzdělávacího procesu.

Druhá kapitola objasňuje kritéria výběru soudobých výchovně vzdělávacích hodnot a systémotvorné zákonité vztahy vzdělávání a výchovy /vztahy mezi aktéry výchovy a vztahy cílově-prostředkově-podmínkové/. Autor pojímá výchovu jako cílevědomou, tvůrčí antropo - i sociogenní činnost a jako kultivující dialog, probíhající v každém z nás, mezi lidmi i mezi mikro - a makrosvětlem každého člověka, mezi kulturou a přírodou.

Velkou pozornost věnuje autor výchově charakteru, utváření hodnotové soustavy osobnosti a rozvíjení občanské demokratické účasti na správě i nápravě věcí společných a lidských.

V centru pozornosti závěrečné kapitoly je pedagogické vedení jako optimalizace předpokladů, procesů a výsledků výchovy, jako permanentní zdokonalování výchovně vzdělávací soustavy. Celý nově koncipovaný náčrt systémové pedagogiky orientuje k podstatě, vylučuje balast, propojuje nespojené, otevírá uzavřené. Podněcuje svobodnou kompetentní a odpovědnou pedagogickou tvorbu podloženou dostatečně fundovaným pojetím výchovy v mysli každého učitele a vychovatele.

Kniha je určena pro všechny druhy i stupně pedagogických studií i pro tvůrčí praxi. Je nepostradatelná pro veškeré učitelské vzdělávání, od přípravy až po postgraduální studia na vysokých školách, pro sebevzdělávání, další vzdělávání a gradaci profesionality tvůrčích metodických týmů na školách. Celistvé a otevřené pojetí výchovy je neméně potřebné i pro ostatní pedagogické odborníky vzdělávající dospělé, pracující v osvětě, v podmínkách volného času i ve výchovných zařízeních mimoškolních a předškolních. Kniha je určena celé tvůrčí pedagogické obci české a slovenské i dalším zájemcům z řad odborné a širší veřejnosti.

Zvláštní pozornost věnuje publikace pedagogickému mikro - a makrořízení, proto je též nezbytnou příručkou každého ředitele a inspektora školy i dalších vedoucích pedagogických pracovníků. Čím otevřenější i svobodnější je výchova v pluralitní demokracii, tím spolehlivější musí být její východiska a základy. Kniha vydávaná k 400. výročí narození J. A. Komenského je určena všem, kteří tuto spolehlivou orientaci na cestách k opravdové "dílně lidskosti" hledají, kteří nesnášejí povrchnost, formalismus i chaotické bloudění v labyrintech dneška, kteří chtějí docilovat hodnotných, nejlepších možných výchovně vzdělávacích výsledků s minimální námahou, kteří v pedagogickém umění spatřují i zdroj vlastní seberealizace.

Publikace o rozsahu 24 AA má vyjít v říjnu 1992 asi za 80 KčS, při objednávce 100 kusů asi za 50 KčS. Zájemci si ji mohou i pro studenty objednat u pana L. Večeři, Sekretariát ČPdS při ČSAV, Poříčí 31, 603 00 Brno.

Výsledky ankety

k současnému stavu a perspektivám našeho školství konané v rámci konference "J.A.K. a přítomnost" 25. - 26. března 1991 v Brně

1. Údaje o respondentech:

Ankety se zúčastnilo celkem 85 respondentů. Z tohoto množství bylo: 41 žen /37 ČR, 7 SR/ a 44 mužů /34 ČR, 11 SR/.

2. Vyhodnocení odpovědí na jednotlivé otázky

2.1. Uveďte alespoň 3 nové skutečnosti, kterých si v našem školství po 17.11.1989 vysoce vážíte:

Humanizace vzdělání,	31
- Osobnost učitele /větší svoboda, volnost, kreativita, sebezvzdělávání	30
- Odstranění ideologického dogmatismu	30
- Uvolnění obsahu vzdělání	27
- Svoboda projevu /možnost jednat svobodně a demokraticky/	23

2.2. Uveďte alespoň 3 nové skutečnosti, se kterými nejste v našem školství po 17.11.1989 spokojeni:

- Liberalismus až chaos při tvorbě osnov bez ohledu na evropský standard	33	
- Ekonomická "politika" MŠMT ČR	16	
- Neujasněná koncepce školství, neuskutečňování žádoucích změn		15
- Pokles autority školy a učitele		10

2.3. Co nejvíce postrádáte v našem školství ?

- Koncepční programy	69
- Odbornost	48
- Demokratičnost	19
- Více svobody	6

2.4. Uveďte míru spokojenosti s dosavadními změnami a vymezovanými perspektivami našeho školství:

- V něčem jsem spokojen a v něčem nespokojen	42
- Jsem převážně nespokojen	29
- Nejsem spokojen	12
- Jsem převážně spokojen	2
- Jsem spokojen	0

2.5. Uveďte alespoň 3 doporučení, která by podle Vás v současném a nejbližším období nejvíce přispěla ke zkvalitnění našeho školství:

- Dlouholetá koncepce rozvoje našeho školství	35
- Řešení ekonomické stránky učitelského povolání	21
- Možnosti dalšího vzdělávání učitelů na fakultách	19
- Výraznější změny na MŠMT a ve školství vůbec.
Především více odbornosti	19
- Omladit instituce a názory	15

Zpracoval Otto Illek

Z OHLASŮ 1. POLISTOPADOVÉ KONFERENCE ČPdS při ČSAV a SPdS při SAV

V Brně aktuálně i perspektivně o školství

Zdeněk Pokorný

V překvapivě příjemném, architektonicky nefádním a dobře udržovaném areálu Masarykovy univerzity v Brně-Pisárkách proběhla v letošním chladném jaru krátce přede Dnem učitelů, ve dnech 25. a 26. března, celostátní konference tvůrčí pedagogické obce Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, vůbec první akce tohoto druhu po 17. listopadu 1989. Datum konání krátce před 399. výročím narozením J. A. Komenského ne náhodou poukazovalo k patronátu klasika pedagogiky, jehož jménem se konference, nesoucí název "J. A. Komenský a dnešek", ostatně přímo zaštitila, ačkoliv se nejednalo o konferenci komeniologickou a tím méně o konferenci komeniologů.

Na svolání a uspořádání konference se podílely rektorát a pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, reorganizovaná Česká pedagogická společnost při ČSAV a Slovenská pedagogická společnost při SAV v součinnosti s českými a slovenskými učitelskými iniciativami a organizacemi. Zvlášť je zde třeba vyzvednout zásluhu brněnských pořadatelů o bezchybnou organizaci této akce počínajíc opatřením nemalých finančních dotací a končíc technickými problémy s ubytováním téměř 400 účastníků. Dík za to patří v první řadě předsedkyni přípravného výboru konference prof. Stanislavě Kučerové, po 17. listopadu 1989 první děkance pedagogické fakulty MU, a prof. Bohumíru Blížkovskému, nynějšímu předsedovi České pedagogické společnosti při ČSAV.

V řadách účastníků byli zastoupeni jak učitelé a vychovatelé z praxe (jednak ze základních škol a jednak ze středních škol všech typů), tak pedagogové - teoretikové a představitelé školské správy, naproti tomu však nebyli - až na ojedinělé výjimky - zastoupeni pracovníci hraničních, pro problematiku školy významných oborů, jako jsou psychologie, lékařství, sociologie a filozofie. Poznatkem, z něhož nemůžeme vyvozovat žádné zvláštní závěry, který však shledáváme zajímavým sám o sobě, je to, že v celkovém počtu účastníků se nacházela pouze třetina žen.

Formálně vzato se program konference odvíjel tak, že první půlden byly proneseny projevy v plénu ke všem účastníkům (včetně diskuse k těmto referátům), po zbytek prvního dne pak paralelně zasedalo pět sekcí: sekce komeniologická; sekce k problematice reformy vzdělávací soustavy ve světě a u nás; sekce pro problémy učitelů; sekce pro správu a samosprávu škol a školství v demokratické společnosti; sekce věd o výchově na přelomu 20. a 21. století. Jednání v těchto sekcích pokračovalo druhý den konference, načež se na závěr konference účastníci opět setkali na plenárním zasedání.

Plenární zasedání ve velké aule, kterému předsedali ze slovenské strany republikový ministr prof. J. Pišút, jeho náměstek doc. Milan Hejný, dále děkan filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě prof. Slimák a předseda Slovenské pedagogické společnosti při SAV prof. J. Pastier, z české strany pak náměstkyně ministra ing. J. Koucký a M. Krásenský, děkan pedagogické fakulty Univerzity Karlovy prof. J. Kotásek a předseda české pedagogické společnosti při ČSAV prof. B. Blížkovský, zahájila předsedkyně přípravného výboru konference prof. Stanislava Kučerová. Přesvědčivě, argumentovaně a kultivovaně zdůvodnila potřebnost široce založeného dialogu v řadách pedagogů a podnětí tvůrčí orientace československé pedagogické obce na racionální řešení aktuálních i perspektivních problémů výchovy a vzdělávání mladé generace i dospělých. Vhodně připomněla, že tato konference je nesena dvojí historickou symbolikou, neboť kromě vyznání víry v nepomíjivou platnost odkazu Komenského díla šlo organizátorům i o vědomé navázání na tradici prvního sjezdu československých učitelů, který se konal necelé dva roky po vzniku ČSR - v roce 1920. Sjezdu byl tehdy přítomen i prezident T.G. Masaryk, který ve svém projevu poukázal na celoevropské reformní hnutí, na všeobecnou snahu znovuzřídit školu a výchovu po převratu u všech národů a na to, že na význam revolučního převratu, na smysl toho, co se děje, můžeme přiměřeně reagovat všenárodní kázní, energií, odhodlaností a obětavostí. Neboť, jak prezident Masaryk tehdy doslova řekl, "to velké nadšení krátké doby, to není ta celá revoluce. Tu revoluci musíme teprve dokonat a dokonávat stále". Tak jako sjezd učitelstva v r. 1920, tak i nynější konference má podnětít a orientovat tvořivé snahy naší pedagogické obce v duchu humanismu, demokracie a ostatních všelidských hodnot. V této souvislosti chce konference podpořit i úsilí o novou filozofii národních hodnot a otevřít složité otázky kritické analýzy uplynulých čtyřiceti let v pedagogické teorii i praxi.

Účastníky konference pak pozdravil Jeho Magnificence rektor Masarykovy univerzity prof. Milan Jelínek, který připomněl, že českoslovenští pedagogové by měli trpělivě hledat poučení jak u velkých učitelů, tak v pedagogické praxi minulých staletí. To nemá být návrat ke konzervatismu v

pedagogice, ale varování před pseudorevolučními řešeními, jichž jsme byli svědky v uplynulých čtyřiceti letech.

V rámci plenárního jednání vystoupili pak střídavě za slovenskou a českou stranu postupně slovenský ministr prof. Ján Pišút, náměstek českého ministra školství Milan Krásenský, náměstek slovenského ministra školství doc. Milan Hejný, předseda České pedagogické společnosti při ČSAV prof. Bohumír Blížkovský, předseda Slovenské pedagogické společnosti při SAV prof. J. Paster, vědecká pracovnice Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV dr. Dagmar Čapková, děkan filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě prof. Slimák, děkan pedagogické fakulty Univerzity Karlovy prof. Jiří Kotásek a dále pak náměstek českého ministra školství ing. Jan Koucký, prof. Univerzity Karlovy Jan Průcha, prof. Z. Obrdžálek z Univerzity Komenského a jako poslední v rámci tohoto plenárního zasedání znovu prof. Stanislava Kučerová.

Ministr prof. Ján Pišút vyjádřil názor, že nejlepším výrazem úcty k dílu J. A. Komenského by bylo začít uvádět jeho principy do praxe školy. Dodnes nebyla uskutečněna Komenského idea školy hrou. Podobně by škola neměla zbytečně dlouho držet žáky ve svých zdech, zatěžovat jejich paměť nepodstatnými věcmi, ale jen tím, co žáci "volným způsobem, bez skoků a unáhleností" již pochopili.

Náměstek Milan Krásenský omluvil neúčast ministra Vopěnky pro první den konference a máje na mysli dramatické události v resortu, řekl: "Ministerstvo má představu o rozvoji školství a udělá vše pro to, aby jeho rozhodování bylo kvalifikované a legitimní."

Náměstek slovenského ministra doc. Milan Hejný podrobně referoval o strategických záměrech rozvoje malých škol na Slovensku. Úlohou školy v demokratické společnosti musí být vytvoření podmínek pro plný rozvoj osobnosti mladého člověka. Ze souhrnu těchto podmínek nelze eliminovat ekonomický faktor. Je však skutečností, že procento z národního důchodu, které dostává resort školství, je stále nižší než ve vyspělých zemích. S tím souvisí akutní potřeba zvýšit platy učitelů a úroveň materiálně technické vybavenosti škol.

Prof. Blížkovský v referátu "Demokracie, odbornost a výchova" varoval, aby nebyla promarněna šance využít v souvislosti s Komenského jubileem zájem veřejnosti o školu, a vytyčil tři aktuální úkoly - úkol diagnostický, úkol koncepčně projekční a úkol realizační. Učitelské vzdělávání rozhodně nelze redukovat na pouhou předmětovou aprobaci. Alarmující je skutečnost, že na některých pedagogických fakultách dosahuje pedagogická a psychologická příprava sotva 10% studijní látky, ačkoliv je jasné, že učitele nemůžeme sdatit do role pouhého informátora a distributora poznatků.

Prof. Pastier připomněl známou skutečnost, že donedávna jsme se v našich školách setkávali převážně s šedivou průměrností až podprůměrností, s deprivovanými mladými lidmi, kteří zjistili, jak málo pracovního úsilí stačí na získání nepřiměřených společenských výhod. Ani v samotném učitelstvu neplatila zásada, že schopní a vzdělaní budou společensky oceněni - spíše tomu bylo naopak. Těmito neduhy trpěl i výběr uchazečů o učitelské studium. Dnes není o uchazeče nouze, a je proto možné vytvořit určitý konkurenčně profesní tlak na učitelská místa jako jeden z předpokladů kvality.

Významná česká komenioložka dr. Čapková v referátu "Komenský a jeho humanistický odkaz" netradičně rozvíjela úvahu, že Komenského varování před jednostranným vědeckým zkoumáním světa zůstávalo po staletí nevyslyšeno. Neblahé následky jednostranné vědeckotechnické racionality právě dnes pocítujeme v plné síle. Toto akutní nebezpečí scientismu se musíme snažit překonat humanizací vzdělávání při současném respektování požadavku poskytnout rovné šance všem, třebaže rozdílnými způsoby - "omnēs omnia omnino".

Prof. Slimák se ve svém vystoupení přihlásil k myšlence, že podstatou výchovy by mělo být naučit člověka žít s jinými lidmi. Povinnost rozvíjet svou osobnost je třeba ukládat nejen žákovi, ale i jeho učiteli.

Prof. Kotásek, který vede skupinu odborníků pro vypracování strategie změn ve školství, v rozsáhlém a obsažném referátu, založeném na bohatém srovnávacím materiálu, přiblížil problematiku reformy vzdělávacích soustav ve světě a její strategie u nás. Upozornil, že nespokojenost se stavem školství je problém celosvětový - škola se stala terčem kritiky proto, že funkce školy byly rozšířeny, aniž by se změnily podmínky jejího fungování, které se zformovaly v průběhu 19. století. Škola nemá být napříště budována sociocentricky a ekonomocentricky, nýbrž antropocentricky. Naše zaostalost proti školství pokročilých zemí nás donutí nejen zvýšit požadavek kvality, ale i požadavek kvantity - např. zdvojnásobit počet gymnázií.

V rámci diskuse na tomto plenárním zasedání vystoupil náměstek českého ministra ing. Koucký, který poukázal na značně omezené materiální prostředky, jimiž české ministerstvo disponuje, jako limitující faktor požadavků učitelstva, jako i koncepcí a projektů, které zde byly předneseny. "Musíme si uvědomit, kde jsme a na co máme", prohlásil ing. Koucký. Náměstkově vystoupení jen znovu připomnělo znepokojivou materiální situaci ve sféře vzdělávání a školství, která v blízké i vzdálenější budoucnosti bude limitovat jeho novou vývojovou etapu.

Jako další vystoupil v diskusi prof. Jan Průcha, který v příspěvku "Perspektivy pedagogického výzkumu v ČSFR" upozornil, že tento výzkum je

v současnosti charakterizován chaotickou nepřehledností; zasazoval se o jeho koordinaci a centrální řízení ve směru sociální užitečnosti.

Prof. Z. Obdržálek hovořil o aktuálních problémech řízení výchovy a vzdělávání.

Jako poslední na tomto úvodním plenárním zasedání vystoupila opět prof. Kučerová s myšlenkově závažným a silně eticky laděným referátem "Výchova hodnotami k hodnotám", v němž účastníky mimo jiné mohla zaujmout myšlenka, že i v systému tržního mechanismu si člověk uchovává archetypální potřebu idejí, anebo že ani ekonomicky prosperující společnost nemusí být společností nejšťastnější. Referát prozrazoval dokonalou orientovanost v současné evropské filozofické literatuře.

Další část programu prvního dne konference tvořila od 16 hodin paralelně probíhající zasedání pěti tematických sekcí, která pak pokračovala i následujícího dne, 26. března.

V komeniologické sekci v průběhu těchto dvou neúplných půldnů odeznělo kolem dvaceti příspěvků, a to jak předem připravených, tak improvizovaně přednesených. Bylo záměrem pořadatelů konference, aby v této sekci učitelé z praxe z hlediska svých aprobačí navázali dialog s dílem J. A. Komenského. Převážná většina aktivních účastníků této sekce nebyli tudíž komeniologové a jejich vystoupení spíše než historii představovala pokus o přiblížení Komenského odkazu k problémům a životu dnešní školy, jako např. možnost využít ideje školy hrou ve vyučování na prvním stupni, Komenského impulsy ve vyučování cizím jazykům, Komenského podněty pro mateřskou školu, náměty pro prenatální výchovu nastávajících matek atd. Mnohé tyto příspěvky v něčem připomínaly v dobrém smyslu tzv. pedagogická čtení. V těch případech, kde ambice některých příspěvků překračovaly tento "praktický" školní rámec, vycházely naprázdno; jako příklad možno uvést příspěvek "Komenský a Descartes", beze stopy originality opakující věci známé z dostupné literatury. Vcelku však přínos převážné většiny přednesených příspěvků byl ani ne tak odborně komeniologický, jako spíše didakticko-metodický.

Ze zvlášť zajímavých vystoupení v jiných sekcích zasluží jmenovat referát dr. Miluše Havlínové o sociálně pedagogické péči v rámci pedagogického poradenství, dále příspěvky k organizaci vyučování, kdy se žáci sami aktivně účastní vyučovacího procesu a stávají se jeho subjekty. Rovněž jako o pozoruhodném hovořili účastníci konference o vystoupení dr. Stanislava Hubíka z Katedry andragogiky na Palackého univerzitě v Olomouci s úvahou o postmodernistickém myšlení ve vztahu k problematice výchovy.

V 10 hodin byla činnost ve všech sekcích přerušena, neboť byl ohlášen příjezd českého ministra školství prof. Petra Vopěnky. Všichni účastníci se opět

shromáždili ve velké aule, kde vyslechli ministrův projev, nesený v obecné rovině kulturně historických, filozofických a světonázorových úvah.

Po ministrově projevu přednesli své shrnující závěry odborní garanti každé z pěti tematických sekcí. Po těchto zprávách se přihlásilo do diskuse ještě několik účastníků a pak již návrhová komise předložila plénu ke schválení tři dokumenty, o nichž se po několika objasněních na dotazy a kritické připomínky z pléna hlasovalo. Jako první byl prakticky jednomyslně a doprovázen potleskem schválen dokument vyslovující se pro zachování společného státu Čechů a Slováků. Obšrný dokument o zajištění podmínek pro práci školy byl většinou hlasů rovněž schválen. Třetí dokument připravený návrhovou komisí a pojatý eticky nebyl pro řadu kritických výhrad z pléna přijat a byl stažen z programu.

Závěrečné slovo formulované velmi emotivně pronesla k účastníkům konference prof. Stanislava Kučerová. Jejím vystoupením konference krátce po 13. hodině skončila.

Pro jednotlivce bylo nemožné účastnit se práce souběžně zasedajících sekcí, což ukládá povinnost zdržet se jejich celkového hodnocení. Bylo mi však z více stran potvrzeno; že konfrontace názorů ve všech tematických skupinách byla velice živá a zaměřená konkrétně a že se spíše nedostávalo času pro vystoupení všech zájemců.

O brněnské konferenci jako celku lze přinejmenším říci, že představuje impuls k mnohostrannému třbení názorů pedagogické teorie i praxe o alternativách budoucího vývoje československého školství. Toto své poslání dovrší, až bude širší veřejnosti k dispozici slíbený sborník všech textů, které na konferenci odezněly.

Zarážející byla nevýrazná a čistě formálně registrující odezva konference zejména v českém tisku. Vzhledem k významu školské problematiky pro nejméně dvě současné generace našeho národa je to skutečnost skandální.